

Nr 196.

Godkänd av första kammaren den 6 maj 1941.

Godkänd av andra kammaren den 6 maj 1941.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1941/42 till Allmänna läroverken: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 8, punkten 115, samt memorial nr 82.)

Till Konungen.

I propositionen, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1941/42 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 114 av det propositionen bilagda utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1941) föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av chefen för ecklesiastikdepartementet förordade ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1941/42, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1941 anförts meddela ändrade bestämmelser rörande de vid provårsläroverken utgående särskilda arvodena, *dels* godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med

budgetåret 1941/42, *dels ock* till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 28,311,000 kronor.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehåft

dels motionen II: 176, vari hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att vad chefen för ecklesiastikdepartementet anfört ifråga om rätt för läroverkslärare att vid sidan av sin ordinarie tjänst åtaga sig undervisning i annan läroanstalt ej må medföra, att läroanstalt, som för sin existens är beroende av att få anställa timlärare, vilka hava fast anställning vid annat läroverk, kommer i för stora svårigheter;

dels motionen II: 57, vari bland annat hemställts, att riksdagen för att möjliggöra en provisorisk utvidgning av provårsläroverkens kapacitet måtte medgiva en sänkning av antalet undervisningstimmar i veckan från nu lägst 8 med 3 till lägst 5 för de rektorer, som tillika äro provårsföreståndare och få mottaga mer än 11 lärarkandidater;

dels ock motionen II: 82, vari hemställts, att riksdagen måtte vid beräkningen av den anslagspost, i vilken särskilda arvoden vid provårsläroverk ingå, utgå från de belopp, som i avgivna yttranden i ärendet föreslagits av skolöverstyrelsen i fråga om provårsarvoden (360 kronor), av såväl skolöverstyrelsen som statskontoret i fråga om föreståndararvoden (1,500 kronor) och av statskontoret i fråga om handledararvoden (150 kronor, respektive 250 kronor).

Särskilda besparingsåtgärder.

Riksdagen är ense med departementschefen om att frågan om lämpligheten och möjligheten av ytterligare besparingsåtgärder av samma natur som de på grund av 1940 års lagtima riksdags beslut vidtagna måste bedömas mot bakgrunden av det föreliggande läraröverskottet och med beaktande av åtgärdernas inverkan på undervisningsresultatet.

Vad angår frågan om höjning av elevantalet i klasserna utöver vad som redan skett synes detta såsom departementschefen framhållit av praktiska och undervisningstekniska skäl knappast låta sig göra, varför riksdagen icke nu ifrågasätter en dylik åtgärd.

Antalet nybörjaravdelningar har med ej mindre än 13 understigit det för läsåret 1940/41 bestämda totala antalet 533. Departementschefen har likväl icke för nästa läsår föreslagit någon sänkning av maximiantalet dylika avdelningar, när skolöverstyrelsen förklarat sig emotse en viss ökning i lärjungeantalet i förhållande till innevarande läsår. När det gäller beräkningar av här ifrågasvarande slag måste man självfallet räkna med åtskilliga tämligen ovissa faktorer. Riksdagen håller likväl för sin del för troligt att, då antalet nybörjaravdelningar läsåret 1940/41 varit 520, man för nästa läsår borde kunna hålla sig inom en ram av 525 dylika avdelningar. Riksdagen anser därför, att antalet nybörjaravdelningar för läsåret 1941/42

bör begränsas till detta antal. Skulle det emellertid på grund av särskilda förhållanden, vilka nu icke kunna bedömas, visa sig att detta antal är alltför knappt tillmätt, må Kungl. Maj:t äga rätt att i begränsad utsträckning medgiva upprättande av ytterligare nybörjaravdelningar, dock givetvis icke utöver det av departementschefen angivna antalet 533. Riksdagen utgår ifrån, att tillbörlig varsamhet härvid iakttages, i syfte att icke i nämnvärd grad öka nybörjaravdelningarnas antal utöver 525.

I detta sammanhang vill riksdagen beröra en fråga, som har visst avseende på elevantalet i läroverken, nämligen frågan om en strängare gallring av elevmaterialet. Läroverkens olika avdelningar äro för närvarande i hög grad överbelagda och kvarsittning torde förekomma i rätt stor utsträckning. Riksdagen vill icke göra gällande att kvarsittningen över huvud taget bör förbjudas och alltså en elev, som visat sig något år icke kunna följa undervisningen, skiljas från fortsatt utbildning vid läroverket. Men riksdagen anser det värt att undersöka, om ej strängare bedömningsregler än de nu i gällande läroverksstadga förefintliga böra införas med avseende å sådana elever, som gång efter annan tillbringa två år i klasserna och därigenom ådagalägga sin oförmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Det kan enligt riksdagens mening rent av ifrågasättas, om ej ett dylikt förhållande bör vara giltigt skäl för att elever skiljas från läroverket. Riksdagen vill jämväl — utan att till denna fråga nu taga ställning — framhålla, att inom riksdagen framförts tanken på att genom uttagande av högre termins- och andra avgifter till läroverket av sådana elever, som upprepade gånger bliva kvarsittare, söka ernå en viss spärr på detta område. Samtidigt synes även böra övervägas, om ej underbetyg i ett flertal ämnen i och för sig bör föranleda, att vederbörande lärjunge avskiljes från undervisningen vid läroanstalten. Givetvis synes dock åt vederbörande lärarkollegium, såsom även nu är fallet, böra inrymmas viss befogenhet att i särskilda fall meddela dispens. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, på sätt Kungl. Maj:t finner lämpligt, låta närmare utreda det av riksdagen här berörda spörsmålet och vidtaga de åtgärder i ämnet, som kunna befinnas påkallade.

Riksdagen bifaller departementschefens förslag om indragning av den treåriga latinlinjen vid södra latinläroverket i Stockholm och ansluter sig i fråga om intagning av elever i första ringen av denna gymnasielinje till vad departementschefen härom uttalat.

Vad beträffar frågan om ytterligare höjning av ämneslärarnas undervisningsskyldighet torde, så länge nuvarande överskott på lärare består, åtgärder i angivna riktning knappast vara att tillråda. I den mån arbetslösheten på detta område avvecklas, kommer frågan emellertid i ett annat läge och torde då böra upptagas till förnyat bedömande. I detta sammanhang vill riksdagen erinra om det uttalande i förevarande ämne, som gjordes av 1940 års lagtima riksdag i dess skrivelse nr 264, vartill riksdagen får hänvisa.

I likhet med departementschefen finner riksdagen lämpligt att till övervägande upptages frågan om möjligheterna att skärpa villkoren för tillstånd för läroverkslärare att åtaga sig undervisning i annan läroanstalt vid sidan av sin egentliga lärartjänst. Härigenom torde — såsom departementschefen framhåller — kunna åstadkommas en viss ökning av arbetstillfällena för arbetslösa lärare. I anledning av vad i motionen II: 176 anförts förutsätter riksdagen emellertid, att skolöverstyrelsen vid angivandet av riktlinjer för en dylik tjänsteförening tager hänsyn till de olika läroanstalternas oavvisliga behov av lärarkrafter.

Departementschefens här ifrågavarande förslag i övrigt har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

Ordinarie och icke-ordinarie personal.

Vad departementschefen i detta sammanhang föreslagit har icke givit riksdagen anledning till annan erinran, än att riksdagen med hänsyn till vad riksdagen i det föregående anført beträffande antalet nybörjaravdelningar funnit anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal kunna minskas med 25,000 kronor och alltså uppföras med (4,800,000 — 25,000 =) 4,775,000 kronor.

Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Riksdagen är ense med departementschefen och skolöverstyrelsen om önskvärdheten av att åtgärder vidtagas i syfte att utvidga provårskapaciteten. Två utvägar stå härvid till buds, antingen upprättandet av nya provårsläroverk eller utökning av det antal provårskandidater, som mottagas vid provårsläroverken. Då ett betydande antal lärare för närvarande finnas, vilka äro kompetenta att genomgå provår, men på grund av den nuvarande relativt ringa provårskapaciteten icke kunna beredas denna möjlighet, kan ett avhjälpande av svårigheterna allenast ernås genom anlita de båda de angivna utvägarna. Departementschefen har dels föreslagit upprättandet av ett nytt provårsläroverk, dels ock vid sina anslagskalkyler räknat med en utökning av antalet provårskandidater vid provårsanstalterna. Departementschefen har emellertid funnit sig icke nu kunna taga slutlig ställning till ett av överstyrelsen framställt förslag om den nya provårsanstaltens anknytning till högre allmänna läroverket i Bromma. Departementschefen har ansett angelägenheten av att Norrland, som nu icke äger någon provårsanstalt, erhåller tillgång till en dylik motivera en närmare undersökning av möjligheterna att trots de häremot av överstyrelsen framförda betänkligheterna förlägga den nya anstalten till något norrlandsläroverk. Riksdagen, som bifaller departementschefens förslag om upprättande av det ifrågasatta nya provårsläroverket, anser i likhet med departementschefen skäl tala för läroverkets förläggande till Norrland, varför det synes ange-

läget, att detta spörsmål blir föremål för en ingående prövning, innan slutlig ställning till förlägningsfrågan tages från Kungl. Maj:ts sida.

Vidare medgiver riksdagen, att under nu föreliggande speciella förhållanden åtgärder vidtagas i syfte att tillfälligtvis utöka antalet provårskandidater vid de olika anstalterna. I anslutning till vad i motionen II: 57 föreslagits finner riksdagen rimligt, att vid sådana provårsläroverk, där mer än elva lärarkandidater mottagas, undervisningsskyldigheten för de rektorer, som tillika äro provårsföreståndare, i viss utsträckning nedsättes. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall medgiva en dylik nedsättning, dock med högst tre undervisningstimmar i veckan. Någon höjning av anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal har riksdagen icke ansett av denna anledning erforderlig.

Departementschefen har föreslagit vidtagande av vissa besparingsåtgärder med avseende å de vid provårsläroverken utgående särskilda arvodena, vilka skulle nedbringas med en tredjedel, men i motsats till statskontoret ansett dessa åtgärder icke böra drabba extra ordinarie lärare hårdare än ordinarie. I sistnämnda avseende ansluter riksdagen sig till den av departementschefen uttalade uppfattningen. Riksdagen kan emellertid beträffande föreståndararvodet icke finna skäl vara för handen för en reduktion av nu utgående belopp. Såsom i motionen II: 82 närmare framhålles och vilket riksdagen anser sig böra understryka, är föreståndarens arbete i hög grad betungande. Den härför utgående ersättningen synes redan nu skäligen knappt tillmätt. Riksdagen har därför för sin del ansett föreståndararvodet böra bibehållas vid hittills utgående belopp 1,500 kronor. Vad åter angår arvodena till såväl ordinarie som extra ordinarie lärare vid provårsläroverken anser riksdagen — i likhet med vad i motionen II: 82 hävdats — den av departementschefen ifrågasatta reduceringen alltför kraftigt tilltagen om hänsyn tages till det ofta mycket påfrestande arbete, som ankommer på dessa lärare. Riksdagen medgiver därför, att arvodena tillfälligt sänkas med 60 kronor eller från nu 360 kronor till 300 kronor, vilket belopp statskontoret tillstyrkt för de ordinarie lärarna. Vidkommande handledarna torde icke samma starka skäl kunna åberopas för arvodenas bibehållande vid i huvudsak samma nivå som hittills. Arvodet för handledare av enterminkandidat torde sålunda kunna begränsas till 200 kronor för termin och arvodet för handledare av tvåterminkandidat till 100 kronor för termin, vilket med 20 kronor för termin understiger det av departementschefen angivna beloppet.

Delposten till särskilda ersättningar åt lärare vid provårsläroverk har av riksdagen uppförts med av Kungl. Maj:t föreslaget belopp 133,300 kronor. Skulle anslagsposten emellertid icke lämna tillgång till bestridande av de med densamma avsedda ändamålen må Kungl. Maj:t överskrida nämnda belopp å 133,300 kronor med högst 15,000 kronor, motsvarande de beräknade kostnaderna för den nya provårsanstalten.

Rörligt tillägg.

Riksdagen har icke funnit något att erinra i fråga om beräkningen av förevarande anslagspost.

Särskilda uppbördsmedel.

Riksdagen anser sig i förevarande fråga icke böra göra annat uttalande, än att riksdagen i likhet med departementschefen och statskontoret anser, att framdeles vid ändringar i läroverksorganisationen böra uppställas villkor om formliga åtaganden från kommunernas sida att tillhandahålla bostad åt vaktmästarpersonalen. I ärendets nuvarande läge har riksdagen intet att erinra mot att ifrågavarande inkomstpost uppföres med oförändrat belopp 926,600 kronor.

Under återopande av vad riksdagen sålunda anført får riksdagen anmäla, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 82, dels godkänt följande ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42:

Personalförteckning.

Befattning.

Lönegrad.

Tjänstemän å ordinarie stat.

---

427 lektorer	A 27
1,275 adjunkter	A 23
<i>Anm.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många tjänster, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,275.</i>	
257 ämneslärarinnor	A 21
112 lärare i teckning	A 20
84 lärare i musik	A 20
100 lärare i gymnastik med lek och idrott	A 20
30 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16

Tjänstemän å övergångsstat.

39 adjunkter	A 22
<i>Anm.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många tjänster, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,275.</i>	
1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

---

dels bemyndigat Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1941/42, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

dels bemyndigat Kungl. Maj:t att i anslutning till vad av riksdagen i det föregående anförts meddela ändrade bestämmelser rörande de vid provårsläroverken utgående särskilda arvoden;

dels godkänt följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	20,300,000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:			
a. Arvoden åt kvinnliga sakkunniga	kronor	1,260	
b. Arvoden åt tillsynslärare . . . . . »		8,000	
c. Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor . . . . . »		2,400	
d. Arvoden åt skolläkare, <i>för-</i> <i>slagsvis</i> . . . . . »		131,700	
e. Arvoden åt bibliotekarier . . . . . »		87,500	
f. Arvoden åt biträden på rektors- expeditionerna . . . . . »		85,000	
g. Särskilda arvoden vid provårsläroverk . . . . . »		133,300	
h. Särskilda arvoden vid statens aftonskola . . . . . »		5,800	» 454,960
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>för-</i> <i>slagsvis</i> . . . . . »			4,775,000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> . . . . . »			3,682,640
			<hr/> Summa kronor 29,212,600

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stockholms stad	kronor	15,000
2. Av kommuner och lärare erlagda hyresersättningar och hyror . . . . . »		274,000
3. Avkastning av donationer från kronan m. m. . . . . »		37,600

4. Av vaktmästare erlagda hyror samt
ersättning för bränsle och lyse . . . kronor 120,000
5. Bidrag ur läroverks ljus- och ved-
kassor till vaktmästarpersonalens
avlöning . . . . . > 480,000 kronor 926,600
- Nettoutgift kronor 28,286,000;

dels ock till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1941/42 under åttonde huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 28,286,000 kronor.

Stockholm den 6 maj 1941.

Med undersätlig vördnad.